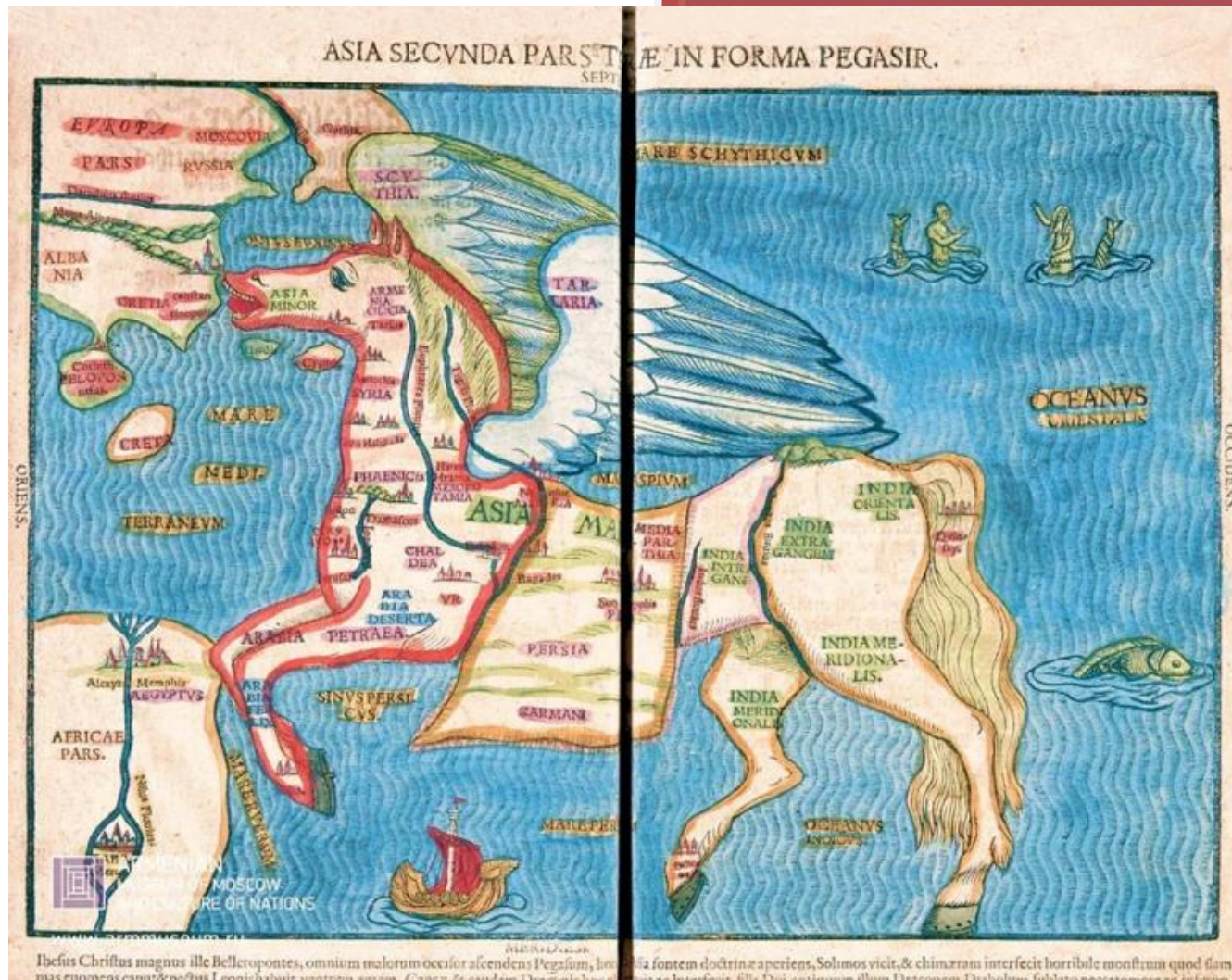

Հռչակագիրը՝ Բնիկ ժողովուրդների իրավունքների մասին

Արմենակ Աբրահամյան
Վիդեա Ավան
Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդ
20/01/2017

Միավորված Ազգերի Կազմակերպության (ՄԱԿ)

Արեւմտեան Հայաստան

**Հռչակագիրը՝
Բնիկ ժողովուրդների իրավունքների մասին**

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահական Խորհուրդ

Presidential Council of the Republic of Western Armenia

Միավորված Ազգերի Կազմակերպության (ՄԱԿ) Հռչակագիրը Բնիկ Ժողովուրդների իրավունքների մասին

Գլխավոր Ասամբլեան,

Հիմք ընդունելով՝ Միավորված Ազգերի Հռչակագիրը, որտեղ հայտարարված են գլխավոր՝ նպատակներն ու սկզբունքները, եւ վստահ լինելով, որ Պետությունները կընդունեն իրենց պարտավորությունները, որոնք նշված են Հռչակագրում.

Հաստատելով, որ Բնիկ ժողովուրդներն հավասար են մյուս բոլոր ժողովուրդներին, ընդունելով՝ բոլոր ժողովուրդների տարբեր լինելու եւ իրենց տարբեր կերպ ինքնագնահատելու իրավունքը, եւ որպէս այդպիսին հարգված լինելը.

Հաստատելով նաեւ, որ բոլոր ժողովուրդներն էլ նպաստում են քաղաքակրթության ու մշակույթի հարստացմանը եւ բազմազանությանը, որոնք համայն մարդկության հարստությունն են կազմում.

Հաստատելով, որ բացի բոլոր տեսություններից՝ քաղաքական եւ գործական, որոնք դիմում կամ գովաբանում են ժողովուրդների կամ անհատների առաքելությունը, հենվելով ազգային, ռասայական, կրոնական, էթնիկ կամ մշակութային առանձնահատկությունների վրա, համարվում են ռասիստական, գիտականորեն սխալ, իրավաբանորեն անարժեք, բարոյապէս դատապարտման արժանի եւ հասարակայնորեն անարդարացի.

Վերահաստատելով, որ Բնիկ ժողովուրդներն իրենց իրավունքներն իրականացնելիս չպետք է խտրականության առարկա հանդիսանան.

Մտահոգված այն փաստով, որ Բնիկ ժողովուրդներն զրկվել են իրենց մարդկային իրավունքներից եւ իրենց հիմնական ազատությունից, մյուս հետեւանքների հետ նաեւ նրանք բնաջնջվել են, արտաքսվել եւ զրկվել իրենց հողերից, տարածքներից, բնական պաշարներից, որը նրանց խանգարել է կատարելագործել իրենց զարգացման իրավունքը՝ ըստ իրենց սեփական պահանջմունքների եւ հետաքրքրությունների.

Ընդունելով, Բնիկ ժողովուրդների իրավունքների բնորոշ առանձնահատկությունների ճանաչումը, անհրաժեշտ է, մասնավորապէս նրանց հողերի, տարածքների բնական պաշարների, իրավունքների, որոնք բխում են իրենց քաղաքական, տնտեսական եւ

սոցիալական կառուցվածքներից, իրենց մշակույթից, հոգեւոր ավանդույթներից, պատմությունից, փիլիսոփայությունից.

Ընդունելով հրատապ անհրաժեշտություն, հարգելու եւ նպաստելու Բնիկ ժողովուրդների իրավունքները, որոնք ամրագրված են համաձայնագրերով, պայմանագրերով եւ այլ կառուցողական պայմանավորվածություններով Պետությունների հետ.

Բավարարվելով այն փաստով, որ Բնիկ ժողովուրդներն կազմակերպվում են բարեկամելու իրենց կարգավիճակը՝ քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային կյանքում, վերջ դնելու համար ամեն տեսակ խտրություններին եւ ճնշումներին, ամենուրեք, ուր նրանք ապրում են.

Համոզված որ Բնիկ ժողովուրդների կողմից իրենց հողերին, տարածքներին, բնական պաշարներին վերաբերյալ հսկողությունը թույլ կտա ամրապնդելու իրենց հաստատությունները, իրենց մշակույթն ու իրենց ավանդույթները եւ առաջ քաշելու իրենց զարգացումն՝ ըստ իրենց ներշնչանքների եւ պահանջմունքների, գիտելիքների, կրոնական ավանդական արարողությունների եւ մշակույթների.

Ընդունելով նաեւ, գիտելիքների, ծիսական արարողությունների եւ մշակութային արժեքների հանդեպ հարգալից վերաբերմունքը՝ նպաստում են շրջապատի տեւական եւ արդարացի արժեւորմանն ու նրա ճիշտ կառավարմանը.

Ընդգծելով Բնիկ ժողովուրդների զավթված տարածքներն ու հողերը ապառազմականացնելու անհրաժեշտությունը, որը կնպաստի խաղաղության առաջընթացին եւ սոցիալ-տնտեսական զարգացմանը, ինչպես նաեւ ազգերի եւ աշխարհի ժողովուրդների միջեւ ըմբռնողականությանը եւ բարեկամական հարաբերություններին.

Ընդունելով, մասնավորապես ընտանիքների եւ հասարակության պատասխանատվություն կրելու իրավունքը դաստիարակության, ուսուցման, կրթության եւ իրենց երեխաների բարեկեցության հարցերում.

Ընդունելով նաեւ, որ Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն ազատորեն սահմանելու իրենց փոխհարաբերությունները պետությունների հետ՝ համագոյության ոգով, փոխադարձ հետաքրքրությամբ եւ մեծ հարգանքով.

Նկատի ունենալով որ պետությունների եւ Բնիկ ժողովուրդներն միջեւ պայմանագրերը, համաձայնագրերը եւ մյուս գործարքները միջազգային պատասխանատվության մտահոգության օրինական թեմա են.

Հաշվի առնելով, դաշնագրերը, կառուցողական պայմանավորվածությունները, ինչպես նաեւ հարաբերությունները, որ նրանք ներկայացնում են՝ հիմք են ծառայում բնիկ ժողովուրդների եւ Պետությունների միջեւ.

Ընդունելով, որ Միավորված Ազգերի Կանոնադրությունը, միջազգային համաձայնագիրը՝ կապված սոցիալ եւ տնտեսական եւ մշակութային իրավունքների հետ, եւ միջազգային համաձայնագիրը՝ կապված քաղաքական եւ քաղաքացիական իրավունքների հետ, եւ Վիեննայի Հռչակագիրը եւ գործողությունների ծրագիրը հաստատում են բոլոր ժողովուրդների գլխավոր՝ ինքնորոշման իրավունքի կարեւորությունը, իրավունք, որի շնորհիվ նրանք ազատորեն որոշում են իրենց քաղաքական կարգավիճակը եւ ազատորեն հաստատում իրենց մշակութային, սոցիալական եւ տնտեսական զարգացումը.

Նկատի ունենալով, որ տվյալ Հռչակագրի ոչ մի դրույթ չի կարող պատճառ հանդիսանալ ժխտելու մի ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքը, ինչպիսին էլ որ այն լինի.

Խրախուսելով Պետություններին հարգել եւ արդյունավետորեն իրականացնել իրենց պարտավորությունները, խորհրդակցելով եւ համագործակցելով տվյալ բնիկ ժողովրդի հետ, հիմք ընդունելով միջազգային գործիքները, մասնավորապես մարդու իրավունքները, որոնք վերաբերվում են բնիկ ժողովուրդներին.

Ընդգծելով, որ Միավորված Ազգերի Կազմակերպությունը կարելու էր ունի եւ շարունակում է ունենալ Բնիկ ժողովուրդներն իրավունքների առաջընթացման եւ պաշտպանման հարցում.

Համոզված, որ տվյալ Հռչակագիրը մի նոր կարելու է Բնիկ ժողովուրդների ազատության ու իրավունքների ճանաչման, առաջընթացման ու պաշտպանման ճանապարհի, եւ այս ոլորտում Միավորված Ազգերի Կազմակերպության մարմինների համապատասխան գործունեությունների զարգացման գործում.

Հաշվի առնելով եւ վերահաստատելով, որ Բնիկներն իրավունք ունեն առանց խտրականության բոլոր ճանաչված մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքի Բնիկների ընդհանուր իրավունքների, որոնք անփոխարինելի են եւ անբաժանելի են իրենց գոյության եւ զարգացման ընթացքում.

Հաշվի առնելով Բնիկ ժողովուրդների իրավիճակը ամբողջ տարածաշրջաններում եւ երկրներում, պետք է հաշվի առնել կարելու էրությունը ազգային եւ տարածաշրջանային առանձնահատկությունների, ինչպես նաեւ պատմական եւ մշակութային բազմազանության համատեքստում.

Հանդիսավոր հայտարարում է Միավորված Ազգերի Հռչակագիրը Բնիկ ժողովուրդների իրավունքների վերաբերյալ, որի տեքստը նշանաբանը . «**Հասնել իդեալական փոխադարձ հարգանքի՝ ներշնչված գործընկերության ոգով**»:

Հոդված 1

Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն լիարժեքորեն եւ արդյունավետ օգտագործելու մարդու հիմնարար իրավունքների ամբողջությունը, որոնք ճանաչվել են Միավորված Ազգերի կողմից, մարդու համընդհանուր իրավունքների Հռչակագիրը եւ միջազգային իրավունքը՝ կապված մարդու իրավունքների հետ:

Հոդված 2

Բնիկ ժողովուրդները, որպես ժողովուրդ, եւ որպես անհատ՝ ազատ ու հավասար են արժանիքներով եւ իրավունքներով, եւ ոչ ցանկալի խտրականության որեւէ ձեւի առարկա չպետք է հանդիսանա, մասնավորապես իրենց ծագման կամ բնիկ ինքնության համար:

Հոդված 3

Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն ինքնորոշման: Այդ իրավունքի շնորհիվ, նրանք ազատորեն սահմանում են իրենց քաղաքական կարգավիճակը եւ հաստատում իրենց սոցիալ-տնտեսական եւ մշակութային զարգացումը:

Հոդված 4

Բնիկ ժողովուրդներն, ըստ գործող իրենց ինքնորոշման իրավունքի, իրավունք ունեն լինել ինքնավար եւ կառավարել այն ամենը, ինչ-որ կապված է իրենց ներքին եւ տեղական գործերին, ինչպես նաեւ ունենալ ֆինանսավորման միջոցներ եւ ինքնավար գործառույթներ:

Հոդված 5

Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն պահելու եւ ուժեղացնելու քաղաքական, իրավաբանական, տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային համակարգի ոլորտները, իրենց յուրահատկությունները, իրավունք վերապահելով, իրենց ընտրությանը, լիարարժեքորեն մասնակցելու պետության քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային կյանքին:

Հոդված 6

Յուրաքանչյուր Բնիկ իրավունք ունի ազգային պատկանելիության:

Հոդված 7

ա) Բնիկներն իրավունք ունեն, որպես անհատ, կյանքի, մտավոր եւ ֆիզիկական անձեռնմխելիության, ազատության եւ անձի ապահովության:

բ) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն, որպես ժողովուրդ, ազատ, խաղաղ եւ անվտանգ ապրելու, ինչպես մյուս ժողովուրդները, եւ ամբողջովին պաշտպանված լինելու ցեղասպանության կամ բռնության մյուս ձեւերից՝ ներառյալ ընտանիքներից եւ համայնքներից երեխաների առեւանգումը մեկ խմբից՝ մյուսին:

Հոդված 8

ա) Բնիկ ժողովուրդներն, որպես ժողովուրդ եւ որպես անհատ, իրավունք ունեն չենթարկվել բռնի ճուլման կամ մշակութային ոչնչացման:

բ) Պետությունները պետք է կանխարգելման միջոցներ ձեռնարկեն եւ փոխհատուցում ապահովեն արդյունավետ մեխանիզմների միջոցով, որի նպատակն է.

ա) յուրաքանչյուր գործողություն, որ նպատակ կամ հետեւանք կունենա գրկելու իրենց անձեռնմխելիությունից, իրենց մշակութային արժեքներից կամ էթնիկ անհատականությունից,

բ) յուրաքանչյուր գործողություն, որ նպատակ կամ հետեւանք կունենա գրկելու իրենց հողերից, տարածքներից կամ բնական պաշարներից,

գ) ժողովրդի ամեն տեսակի արտաքսում, որ նպատակ կամ հետեւանք կունենա խախտելու կամ վերացնելու նրանց իրավունքներից որեւէ մեկը,

դ) ցանկացած ձեւի բռնի ճուլման կամ ինտեգրման,

ե) ցանկացած քարոզչություն նրանց դեմ, որոնք ուղված են խրախուսելու էթնիկ խտրականությունը :

Հոդված 9

Բնիկ ժողովուրդներն, որպես ժողովուրդ եւ որպես անհատ, իրավունք ունեն պատկանել մի համայնքի կամ մի Բնիկ ազգի՝ ըստ տվյալ ազգի կամ համայնքի լեզվի, ավանդույթների եւ

սովորությունների: Յուրաքանչյուր անբարենաստ վիճակ, ինչպիսին էլ այն լինի, չի կարող տանել այդ իրավունքի իրականացմանը:

Հոդված 10

Բնիկ ժողովուրդներին չեն կարող հարկադրել լքել իրենց հողերը, տարածքները կամ բնական պաշարները: Այնտեղ հնարավոր է վերաբնակեցում միայն շահագրգիռ ժողովուրդների ազատ արտահայտված համաձայնությամբ եւ պատճառի ամբողջ գիտակցմամբ - եւ համաձայնությունից հետո արդարացի փոխհատուցում տալու դեպքում, եւ եթե հնարավոր է ընձեռել հետդարձի հնարավորություն:

Հոդված 11

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն հետեւելու եւ վերակոչելու իրենց մշակութային ավանդույթները եւ իրենց սովորույթները: Հասկապես իրավունք ունեն պահպանելու, պաշտպանելու եւ զարգացնելու իրենց մշակույթի անցած, ներկա եւ գալիք միջոցառումները, ինչպես նաեւ հնագիտական եւ պատմական տեղանքները, արհեստագործությունը, նկարչությունը, մանրակերտները (մոդելներ), ծեսերը, կատարման վարպետությունը, տեսողական արվեստները, թատերարվեստը եւ գրականությունը:

բ) Պետությունները պետք է փոխհատուցում ապահովեն արդյունավետ մեխանիզմներ, որը կարող է ներառել վերադարձնել, կարգավորել՝ խորհրդակցելով Բնիկ ժողովուրդների հետ, ինչ վերաբերում է մշակութային, մտավոր, կրոնական եւ հոգեւոր արժեքներին, որ նրանցից վերցվել է առանց իրենց ազատորեն արտահայտած համաձայնության եւ պատճառի ամբողջ գիտակցմամբ կամ իրենց օրենքների, ավանդույթների եւ սովորույթների խախտմամբ:

Հոդված 12

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն հետեւելու իրենց ավանդույթներին եւ սովորույթներին, հոգեւոր եւ կրոնական ծեսերին օգտագործելու, նպաստելու եւ ուսուցանելու դրանք, պահպանելու եւ պաշտպանելու իրենց հոգեւոր եւ մշակութային վայրերը, եւ հնարավորություն ունենալու այնտեղ մասնավոր գործունեության, օգտագործելու, տրամադրության տակ ունենալու իրենց ծիսական առարկաները, ինչպես նաեւ իրավունք՝ իրենց պատկանող մարդկային մարմինների մնացորդների տեղափոխման:

բ) Պետությունները պետք է թույլ տան մուտք գործել ծիսական առարկաներին եւ իրենց պատկանող մարդկային մարմինների մնացորդների եւ/կամ տեղափոխման, արդար մեխանիզմների միջոցով, թափանցիկ եւ արդյունավետ կարգավորել խորհրդակցելով Բնիկ ժողովուրդների հետ:

Հոդված 13

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն վերականգնելու, օգտագործելու, զարգացնելու եւ փոխանցելու գալիք սերունդներին իրենց պատմությունը, իրենց լեզուն, իրենց բանավոր սովորույթները, իրենց փիլիսոփայությունը, իրենց գրային համակարգը եւ իրենց գրականությունը, ինչպես նաեւ ընտրելու կամ պահպանելու իրենց սեփական համայնքների, տեղանքների եւ մարդկանց անվանումները:

բ) Պետությունները պետք է ձեռնարկեն արդյունավետ միջոցները այդ իրավունքը ապահովելու համար եւ այնպես անեն, որ Բնիկ ժողովուրդները կարողանան հասկանալ եւ հասկանալի լինեն

իրավական, վարչական եւ քաղաքական, անհրաժեշտության դեպքում բանավոր եւ թարգմանության ծառայություններ եւ այլ համապատասխան միջոցներ:

Հոդված 14

ա) Բնիկ ժողովուրդների իրավունք ունեն նաեւ իրականացնելու եւ հսկելու իրենց սեփական համակարգերը եւ ուսումնական հաստատությունները, ուր ուսուցումը կընթանա իրենց սեփական լեզվով՝ ըստ իրենց կրթության, մշակութային մեթոդների:

բ) Բնիկները, մասնավորապես երեխաները, իրավունք ունեն հասնելու բոլոր մակարդակներին եւ բոլոր պետական ուսուցման ձեւերին առանց որեւէ ձեւի խտրականության:

գ) Համագործակցելով Բնիկ ժողովուրդների հետ՝ պետությունները պետք է արդունավետ միջոցները ձեռնարկեն որպեսզի Բնիկները մասնավորապես երեխաները, ապրելով իրենց համայնքներից դուրս, պետք է կրթության հնարավորություն ունենան՝ իրենց սեփական մշակույթի համապատասխան եւ իրենց սեփական լեզվով ընթացող:

Հոդված 15

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն կրթության եւ հասարակական տեղեկատվության բոլոր ձեւերով՝ նվիրաբար արտահայտելու իրենց մշակույթների, ավանդույթների, պատմության եւ նկրտումների արժանիքներն ու բազմազանությունը:

բ) Պետությունները պետք է արդյունավետ միջոցներ ձեռնարկեն խորհրդակցելով եւ համագործակցելով Բնիկ ժողովուրդների հետ, պայքարելու համար ենթադրությունների դեմ եւ խտրականությունը վերացնելու համար, որի նպատակն է հասնել Բնիկ ժողովուրդների եւ այլ հասարակության շերտերի միջեւ փոխըմբռման:

Հոդված 16

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն հաստատելու իրենց սեփական տեղեկատվական մարմինները՝ իրենց սեփական լեզվով: Նրանք հավասարապես իրավունք ունեն նաեւ հասնելու տեղեկատվական միջոցների բոլոր ձեւերին:

բ) Բնիկ ժողովուրդները եւ Պետությունները միջոցներ պետք է ձեռք առնեն, որ պարտադրեն հասարակական տեղեկատվական մարմիններին՝ պատշաճ արդարացի մտքեր տալ Բնիկ ժողովուրդների մշակութային բազմազանության մասին:

Հոդված 17

ա) Բնիկ ժողովուրդները, որպես ժողովուրդ եւ որպես անհատ, իրավունք ունեն լիարժեքորեն օգտվելու սահմանված բոլոր իրավունքներից՝ հիմնված աշխատանքի իրավունքի միջազգային եւ ազգային չափանիշների վրա:

բ) Պետությունները, համաձայնելով շահագրգիռ Բնիկ ժողովուրդների հետ, միջոցներ ձեռք կառնեն, որ պարտադրեն վերացնել նախապաշարմունքները եւ խտրականությունը, նպաստեն հանդուրժողականությանը եւ ըմբռնողականությանը եւ լավ հարաբերություններ հաստատեն տեղացի ժողովուրդների եւ հասարակության բոլոր խավերի հետ:

գ) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն պաշտպանված լինել ամեն տեսակ խտրականությունից՝ կապված աշխատանքային պայմանների, պաշտոնների կամ վարձատրության հետ:

Հոդված 18

Բնիկ ժողովուրդները ցանկության դեպքում իրավունք ունեն լիարժեք մասնակցելու եւ տարբեր մակարդակների որոշումներ ընդունելու, ազդեցություն ունենալու իրենց իրավունքների, ապրելակերպի եւ ապագայի վրա՝ իրենց ներկայացուցիչների միջոցով եւ իրենց ընթացակարգերով: Նրանք իրավունք ունեն նաեւ պահելու եւ զարգացնելու որոշում ընդունող իրենց սեփական հաստատությունները:

Հոդված 19

Պետությունները Բնիկ ժողովուրդների հետ կարող են հաղորդակցվել եւ խորհրդակցել օրենսդրական կամ վարչական որոշումներ ընդունելուց առաջ, ստանալով Բնիկ ժողովուրդների նախնական համաձայնությունը, որը նրանց կտրվի ազատորեն եւ գիտակցաբար:

Հոդված 20

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն պահելու եւ զարգացնելու իրենց քաղաքական, սոցիալական եւ տնտեսական համակարգը, օգտվելու իրենց սեփական անվտանգությունից, սեփական գոյության միջոցներից եւ զարգացումից ու ազատորեն զբաղվելու ցանկացած գործունեությամբ՝ տնտեսական, ավանդական եւ այլն:

բ) Բնիկ ժողովուրդները, որ գրկված են եղել իրենց գոյության միջոցներից, իրավունք ունեն ճիշտ եւ արդարացի փոխհատուցման:

Հոդված 21

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն, արագ առանց որեւէ տեսակի խտրականության, արդյունավետ ու շարունակական կերպով բարելավելու իրենց սոցիալական եւ տնտեսական վիճակը, ներառյալ՝ աշխատանքային, կրթության, մասնագիտական, բնակատարածքի, բուժման, առողջության եւ սոցիալական ապահովագրության ոլորտները:

Պետությունները կձեռնարկեն արդյունավետ միջոցներ, անհրաժեշտության դեպքում հատուկ մոտեցում կցուցաբերեն ապահովելու համար Բնիկ ժողովուրդների տնտեսական եւ սոցիալական շարունակական բարելավումը:

Հոդված 22

ա) Առանձնահատուկ ուշադրություն կցուցաբերվի Բնիկների ծերունիների կանանց, երիտասարդների, երեխաների, հաշմանդամ անձանց իրավունքներին եւ հատուկ կարիքներին,

բ) Պետությունները համաձայնեցնելով տվյալ Բնիկ ժողովուրդների հետ միջոցներ ձեռք կառնեն, որպեսզի ապահովվի բնիկ ժողովուրդների կանանց եւ երեխաների պաշտպանությունը բոլոր տեսակի բռնություններից, խտրականություններից եւ նրանք կունենան համապատասխան երաշխիքներ:

Հոդված 23

Բնիկ ժողովուրդները, իրենց զարգացման իրավունքը իրականացնելու նպատակով, իրավունք ունեն սահմանելու եւ ստեղծելու գերակայություններ եւ ռազմավարություններ: Նրանք, հատկապես, իրավունք ունեն որոշելու եւ ստեղծելու առողջության, բնակտարածքի, ինչպես եւ իրենց վերաբերող այլ սոցիալական, քաղաքական ծրագրեր, նաեւ հնարավորինս դրանք ղեկավարելու՝ իրենց սեփական հաստատությունների միջոցով:

Հոդված 24

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրավունք ունեն դեղագործական ձեռնարկների եւ ավանդական բժշկական փորձերի, ներառյալ՝ դեղաբույսերի պաշտպանության, կենդանիների եւ կյանքի համար կարելուր հանածոների իրավունքի: Նրանք պետք է նաեւ բժշկական խնամքի թույլտվություն ունենան, առանց որեւէ խտրականության օգտվեն բժշկական բոլոր հաստատություններից եւ առողջապահական ծառայություններից:

բ) Բնիկները լիակատար հավասարությամբ իրավունք ունեն, առավելագույնս վայելել ֆիզիկական եւ հոգեկան առողջությունը բարձրագույն մակարդակներով:

Պետությունները անհրաժեշտ քայլեր կձեռնարկեն այս իրավունքը լիակատար իրականացնելու համար:

Հոդված 25

Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն պահպանել եւ ամրապնդել հոգեւոր եւ նյութական հատուկ արժեքները, որոնք կապում են նրանց իրենց հողերի, տարածքների, գետային եւ առափնյա ջրերի եւ այլ բնական պաշարների հետ, որոնք նրանք տնօրինում կամ զբաղեցնում եւ ավանդաբար օգտագործում են, ինչպես նաեւ այդ հարցում հետագա սերունդների հետ կապված համապատասխան պատասխանատվություն վերցնել իրենց վրա:

Հոդված 26

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն իրենց հողերի, տարածքների եւ բնական պաշարների, որոնք նրանք տնօրինում կամ զբաղեցնում եւ օգտագործում էին պատմականորեն,

բ) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն իրենց օրենքների լիարժեք ճանաչման, ավանդույթների եւ սովորույթների, իրենց հողային համարակարգի եւ հաստատությունների պատասխանատու օգտագործման եւ իրենց բնական պաշարների կառավարման, ինչպես նաեւ պետությունների կողմից պաշտպանման արդյունավետ միջոցների, որոնք ուղղված են ցանկացած միջնորդության, օտարացման կամ իրավունքների սահմանափակման կամ իրենց գործում ցանկացած խոչընդոտի դեմ,

գ) Պետությունները ճանաչում եւ իրավական պաշտպանություն են տալիս այդ հողերին, տարածքներին եւ բնական պաշարներին: Այս ճանաչումը կկատարվի պատշաճ հարգելով տվյալ բնիկների սովորույթները, ավանդույթները, հողաշինության համակարգերը:

Հոդված 27

Պետությունները կստեղծեն եւ կկիրառեն տվյալ Բնիկ ժողովուրդների հետ համատեղ անկախ, անկողմնակալ արդար ընթացք հաշվի առնելով՝ օրենքները, ավանդույթները, սովորույթները, հողաշինությունները, Բնիկ ժողովուրդների իրավունքները պաշտպանելու համար, այն ինչ վերաբերվում է իրենց հողերին, բնական պաշարներին եւ տարածքներին, այդ թվում այն ամենը, որ իրենց է պատկանում եւ օգտագործվում է ավանդաբար իշխում են իրենց իրավունքները: Բնիկ ժողովուրդները իրավունք ունեն մասնակցելու այս գործընթացներին:

Հոդված 28

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն իրենց հողերի, տարածքների եւ բնական պաշարների վերականգնման, որոնք նրանք տնօրինում կամ զբաղեցնում եւ օգտագործում էին պատմականորեն, եւ որոնք բռնագրավվել են, զավթվել, օգտագործվել եւ վնասվել՝ առանց իրենց ազատորեն արտահայտված համաձայնության եւ պատճառի ամբողջական գիտակցմամբ:

բ) Բացառությամբ, երբ շահագրգիռ ժողովուրդները այլ կերպ կորոշեն, մնացած դեպքերում փոխհատուցումը կլինի հողերի, տարածքների եւ բնական պաշարների տեսքով, որոնք իրենց որակով, ծավալով եւ իրավական տեսանկյունից կլինեն համարժեք:

Հոդված 29

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն իրենց շրջակա միջավայրի ամբողջականության պահպանման, վերականգնման ու պաշտպանման եւ իրենց հողերի, տարածքների, բնական պաշարների օգտագործման, ինչպես նաեւ պետությունների եւ միջազգային համագործակցությունների աջակցությամբ այդ նպատակի իրականացման:

բ) Պետությունները ձեռնարկում են արդյունավետ միջոցներ, որպեսզի ոչ մի վտանգավոր նյութ չպահվի կամ չթափվի Բնիկ ժողովուրդների հողերի կամ տարածքների վրա առանց իրենց ազատորեն արտահայտված համաձայնության եւ պատճառի ամբողջական գիտակցմամբ:

գ) Պետությունները իրենց կողմից մտածված արդյունավետ միջոցներ ձեռք կառնեն որպեսզի իրականացնեն հսկիչ եւ կանխարգելիչ ծրագրերի կիրառում եւ այդ նյութերից տուժած Բնիկ ժողովուրդներին նշանակված բժշկական խնամք:

Հոդված 30

ա) Բնիկ ժողովուրդների հողերի եւ տարածքների վրա ոչ մի ռազմական գործողություններ չեն կարող տեղի ունենալ, հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ այն բխում է հանրային նպատակներից կամ էլ ազատորեն համաձայնեցվել է տվյալ Բնիկ ժողովուրդների հետ, կամ պահանջը ներկայացվել է իրենց կողմից:

բ) Պետությունները պարտավորվում են արդյունավետ ձեռով խորհրդակցել Բնիկ ժողովուրդների հետ համապատասխան ընթացակարգերի միջոցով, մասնավորապես ներկայացուցչական հիմնարկների միջոցներով մինչեւ Բնիկ ժողովուրդների հողատարածքներն ու տարածքները ռազմական գործողությունների համար:

Հոդված 31

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն պահպանել, վերահսկել, պաշտպանել եւ զարգացնել իրենց մշակութային ժառանգությունը, ավանդական գիտությունը եւ իրենց ավանդական մշակութային ձեւերը, ինչպես նաեւ նրանց դրսևորումները գիտությունները, տեխնիկան եւ մշակույթը, ներառյալ մարդկային եւ գենետիկ ռեսուրսները, ցանքատարածքները, դեղագործական ձեռնարկները, գիտելիքները սեփական բուսական եւ կենդանական աշխարհի վերաբերյալ, իրենց բանավոր ավանդույթները, գրականությունը, իրենց իմացությունները, իրենց սպորտի եւ ավանդական խաղերի ասպարեզում, նկարչությունը եւ մանրակերտները, իրենց վիզուալ արվեստները եւ թատերարվեստը:

բ) Համագործակցելով Բնիկ ժողովուրդների հետ՝ պետությունները ձեռնարկում են արդյունավետ միջոցները որպեսզի ճանաչվեն այդ իրավունքները եւ պաշտպանվեն իրականացման համար :

Հոդված 32

ա) Բնիկ ժողովուրդները իրավունք ունեն որոշելու, զարգացնելու գերակայությունները եւ առաջնահերթությունները ռազմավարությունները, իրենց հողերը, տարածքները եւ բնական պաշարները օգտագործելու ասպարեզում:

բ) Պետությունները խորհրդակցում եւ համագործակցում են Բնիկ ժողովուրդների հետ բարեխղճորեն իրենց սեփական ներկայացուցչական հաստատությունների միջոցով իրենց ազատորեն արտահայտված համաձայնության եւ պատճառի ամբողջական գիտակցմամբ ձեռք բերելու համար, նախքան ցանկացած ծրագրի հաստատումը, որոնք ազդում են իրենց հողերի, տարածքների եւ այլ պաշարների, մասնավորապես ինչ վերաբերվում է հանքային, ջրային եւ այլ պաշարների օգտագործմանը եւ շահագործմանը :

գ) Պետությունները պետք է ձեռնարկեն արդյունավետ մեխանիզմներ ապահովելու համար արդար փոխհատուցում բոլոր բնագավառներում եւ համապատասխան միջոցներ ձեռնարկեն մեղմելու համար բացասական ազդեցությունը շրջակա միջավայրում, սոցիալական, մշակութային տնտեսական եւ հոգեւոր բնագավառներում:

Հոդված 33

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն, ընտրելու իրենց սեփական քաղաքացիությունը՝ կամ անդամակցությունը՝ համապատասխան իրենց սովորույթներին եւ ավանդույթներին, ոչ մի կերպ չվնասելով իրենց իրավունքները, որպես անհատ, այն պետության քաղաքացիությունը, որտեղ ապրում են:

բ) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն որոշելու իրենց հաստատությունների կառուցվածքն ու ըստ իրենց ընթացակարգերի ընտրել անդամներ:

Հոդված 34

Բնիկ ժողովուրդները իրավունք ունեն նպաստելու, զարգացնելու եւ պահպանելու իրենց հաստատությունների կառուցվածքները եւ իրենց սովորույթները, հոգեւոր ավանդույթները, ավանդույթները, ընթացակարգերը, ու իրավաբանական փորձառությունները, այնտեղ՝ որտեղ իրենք գոյություն ունեն համակարգերը եւ իրավաբանական սովորույթները, ըստ միջազգային նորմերի՝ ընդունված մարդու իրավունքների ոլորտում:

Հոդված 35

Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն, որոշելու անհատների պատասխանատվությունները իրենց համայնքների նկատմամբ:

Հոդված 36

ա) Բնիկ ժողովուրդները, հատկապես նրանք, ովքեր միջազգային սահմաններում են սփռված, իրավունք ունեն զարգացնելու եւ նպաստելու այդ սահմանների վրայով շփումներին, հարաբերություններին եւ կապերին իրենց անդամների եւ մյուս ժողովուրդների հետ, հատկապես հոգեւոր, մշակութային, քաղաքական, սոցիալական եւ տնտեսական ոլորտներում:

բ) Պետությունները խորհրդակցելով եւ համագործացությամբ Բնիկ ժողովուրդների հետ պետք է ձեռնարկեն արդունավետ, երաշխավորված միջոցներ դրուագնելու իրավունքի իրականացումը:

Հոդված 37

ա) Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն դաշնագրերի, կառուցողական պայմանավորվածությունների, որոնք կնքվել են Պետությունների կամ նրա իրավահաջորդների հետ, որոնք ճանաչված են եւ կիրառվում են: Պետությունները ընդունում եւ հարգանքով են վերաբերվում պայմանագրերում, համաձայնագրերում եւ այլ կառուցողական պայմանավորվածություններում նշված կետերին:

բ) Սույն Հռչակագրի ոչ մի դրույթ չի կարող կազմվել նվազեցնելու կամ մերժելու Բնիկ ժողովուրդների իրավունքները, որոնք նշված են դաշնագրերում, պայմանագրերում եւ այլ կառուցողական պայմանավորվածություններում:

Հոդված 38

Պետությունները խորհրդակցելով եւ համագործացությամբ Բնիկ ժողովուրդների հետ, ձեռնարկում են արդունավետ միջոցները, այդ թվում՝ օրենսդրական միջոցառումներ, որպեսզի հասնեն այս Հռչակագրի նպատակներին:

Հոդված 39

Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն ստանալու ֆինանսական եւ տեխնիկական համապատասխան օգնություն պետությունների կողմից՝ միջազգային համագործակցության նպատակով, որպեսզի կարողանան օգտվել տվյալ Հռչակագրում ճանաչված իրավունքներից:

Հոդված 40

Բնիկ ժողովուրդներն իրավունք ունեն ընդունելու փոխադարձաբար ընդունելի եւ արդարացի ընթացակարգեր, կարգավորելու ընդհարումները եւ տարաձայնությունները պետությունների հետ եւ շուտափույթ որոշում ստանալու տվյալ հարցում, նրանք հավասարապես իրավունք ունեն բողոքարկման՝ արդունավետ ուղիներով, իրենց անհատական եւ ընդհանուր իրավունքների ցանկացած ռոնահարման դեպքում:

Յուրաքանչյուր որոշում հաշվի կառնի շահագրգիռ ժողովուրդների սովորույթները, ավանդույթները, կանոնները եւ շահագրգիռ Բնիկ ժողովուրդների իրավական կառույցները եւ միջազգային նորմերը՝ ընդունված մարդու իրավունքների ոլորտում:

Հոդված 41

Միավորված Ազգերի համակարգի մարմինները, մասնագիտացված հաստատությունները եւ մյուս միջպետական կազմակերպությունները պետք է օժանդակեն տվյալ Հռչակագրի դրույթների լիակատար իրագործմանը՝ ակտիվացնելով մյուսների հետ ֆինանսական համագործակցությունը եւ տեխնիկական օգնությունը: Հնարավորություններ ընձեռնեն, որ Բնիկ ժողովուրդները մասնակցություն ունենան իրենց վերաբերող հարցերի քննարկմանը:

Հոդված 42

Միջազգային Ազգերի Կազմակերպությունը եւ նրան կից կառույցները, մասնավորապես բնիկների հարցերով զբաղվող մշտական մարմինը, մասնագիտացված կառույցները,

մասնավորապես երկրների մակարդակով: Պետությունները հարգում են լիարժեքորեն կիրառում են սույն Հռչակագիրը ապահովելով նրա արդյունավետությունը:

Հոդված 43

Տվյալ Հռչակագրում ընդունված իրավունքները ապահովում են Բնիկ ժողովուրդների ապրելակերպի, արժանապատվության եւ բարեկեցության անհրաժեշտ նվազագույն նորմերը:

Հոդված 44

Տվյալ Հռչակագրում ընդունված բոլոր իրավունքներն ու արտոնությունները հավասարազոր երաշխավորագիր են Բնիկ ժողովուրդների համար՝ կանանց եւ տղամարդկանց:

Հոդված 45

Տվյալ Հռչակագրի ոչ մի դրույթ չի կարող մեկնաբանման առարկա հանդիսանալ, որեւէ իրավունք չի կարող կրճատվել եւ մարվել, որովհետեւ արդեն ընդունված են Բնիկ ժողովուրդների կողմից:

Հոդված 46

ա) Տվյալ Հռչակագրի ոչ մի դրույթ չի կարող մեկնաբանման առարկա հանդիսանալ կամ վերագրվել մի պետության, ժողովուրդի կամ անհատի՝ իրավունք տալով զբաղվել որեւէ գործունեությամբ կամ փաստաթղթով, որը դեմ է Միավորված Ազգերի Կազմակերպության կանոնադրությանը,

բ) Սույն Հռչակագրում հայտարարված իրավունքների իրականացումը, մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների համար կլինեն հարգված:

Սույն Հռչակագրում հայտարարված իրավունքները կարող են ենթարկվել փոփոխությունների, որոնք նախատեսված են օրենքով եւ համապատասխանում են միջազգային մարդու իրավունքների պարտավորություններին: Ցանկացած նման սահմանափակումներ, որոնք ոչ խտրական են եւ անհրաժեշտության դեպքում ապահովում են իրավունքների հարգանքը եւ ազատությունը, բավարարում են պահանջները, որ անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում:

գ) Սույն Հռչակագրի սահմանված դրույթները կմեկնաբանվեն համաձայն արդարության, ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների, հավասարության, անխտրականության, լավ կառավարման եւ բարեխղճության սկզբունքներով:

13.09.2007թ.

**Արեւելահայերեն թարգմանությունը կատարվել է 20.01.2017 թ.
ըստ Արմենակ Աբրահամեանի եւ Վիոլետա Ականեանի**

---

stat.gov.wa@haybachdban.org

**Միավորված Ազգերի Կազմակերպություն Հռչակագիրը՝
Բնիկ Ժողովուրդների իրավունքների մասին**

